

Kardinal Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački
Prigodna riječ na susretu s ravnateljima osnovnih i srednjih škola
te predškolskih ustanova u gradu Zagrebu
Zagreb, Vijenac, 15. prosinca 2015. godine.

Škola – mjesto odgoja za kulturu milosrđa, razumijevanja i međusobnog prihvaćanja

1. Rado pozdravljam sve okupljene u dvorani Vijenac Nadbiskupijskog pastoralnog instituta na ovome prigodnom susretu u predbožićno vrijeme. Takvim se susretima učvršćuje suradnja između Crkve i škole te dječjih vrtića na području Zagrebačke nadbiskupije, imajući uvijek u vidu dobro novih naraštaja. Poštovane ravnateljice i ravnatelji osnovnih i srednjih škola te predškolskih ustanova, srdačno vam zahvaljujem na odazivu te vam u ime Crkve odajem priznanje za važnu službu koju vršite u našem društvu.

Odgajati nikada nije bilo jednostavno, a danas postaje sve teže. Što je odgoj i obrazovanje, na sebi svojstven način, izrazio je Erazmo Roterdamski rečenicom: »Čovjekom se ne postaje rođenjem, nego odgojem i obrazovanjem« (*Homines non nascuntur, sed finguntur*). Stoga, jedna od temeljnih zadaća svakog društva je osigurati uvjete u kojima će svaki pojedinac moći ostvariti svoj odgojni rast.

To će se ostvariti ako osoba u punoj slobodi koristi mogućnosti svoga uma i duha. U tom se obzoru odgoj pokazuje kao pomoć koja se čovjeku pruža od prvog trenutka života sve do kraja, kako bi ljudski bitak ostvarivao korak po korak, da bi ga iz mogućnosti koja mu je darovana, oblikovao u konkretnu, življenu stvarnost. Takav se odgoj ne može ostvariti čisto tehnološki. Osoba je više od tehnike, više od funkcije, više od uloge, više od profita. Ona je zbilja koja u sebi ima neprocjenjivu vrijednost.

2. Kad je društvo u krizi, upravo su odgoj i obrazovanje najsnažniji pokazatelji dubine i širine same krize. S druge strane, smijemo ustvrditi da se u korijenu krize odgoja, krije kriza povjerenja u život. Odgoj se suočava s teškoćama glede oblikovanja čvrste osobnosti, sposobne surađivati s drugima i sposobne dati smisao vlastitom životu. Zato je zadaća svakog odgoja, kao i samog života, pouzdana nada u životni smisao. Potreban nam je model škole koja neće biti isključivo usmjerena samo na profesionalno osposobljavanje; škole koja će pred sobom imati cjelovitu osobu – cjeloviti odgoj; škole koja će »brižljivo odgajati za širu kulturu srca« (*Gaudium et spes*, 31). Parcijalni odgoj, njegovo svodenje na čisto intelektualno i tehničko obrazovanje, nije dovoljno da bi se formirale nove generacije – budući graditelji boljeg svijeta.

Naime, dobro nam je poznato, a u posljednje vrijeme izbliza smo svjedoci tome da se znanje može i zloupotrijebiti. Znanstvena i tehnička dostignuća mogu se upotrijebiti i za razorne ratove, likvidacije i terorističke aktivnosti, a uvijek su žrtve slabi i nevini. Nemili događaji kojima smo svjedočili ovih dana, snažno apeliraju na imperativ odgoja u vidu budućnosti čovjeka i čovječanstva. Za cjelovit odgoj, nužna je društvena zajednica koja će djeci i mladima osigurati temeljne i čvrste moralno-etičke principe. Ako nema jasnoće oko moralno-etičkih principa, kako je moguć odgoj? Na čemu će se temeljiti?

3. Neophodno je u odgoju i obrazovanju kritičko i razumno razračunavanje s neobuzdanim ekonomiziranjem obrazovanja i tumačenjem osobe kao »menadžera« na tržištu nezaustavljivog kapitalizma. Potrebno je promicati kulturu koja će biti kadra uvijek pred očima imati »čitava čovjeka«. Svaki cjeloviti odgoj mora uključivati četiri dimenzije: *ljudsku, duhovnu, intelektualnu i profesionalnu*. Profesionalna osposobljenost bit će utoliko

konstruktivna u vidu općeg dobra, ukoliko bude podržana od triju ostalih. Četiri navedene dimenzije moraju ići zajedno, u protivnom nema cjelovite osobe.

Odgovj i obrazovanje nalaze se pred izazovom dubokih promjena načina razmišljanja i djelovanja što otvara delikatna pitanja glede budućnosti, ne samo Europe nego i čovječanstva. U društvu je razvidno raspadanje ili revizija dosadašnjega i stvaranje novog sustava vrijednosti. Sve je usmjereno na funkcionalnost, profit i tržište. Brzi tehnološki razvoj uvelike je pridonio razvoju konzumističkog i hedonističkog mentaliteta. Svi društveni projekti i mehanizmi usmjereni su na poticanje veće potrošnje. Trošenje i uživanje postali su životno geslo mnogih ljudi. Svakoga se dana susrećemo s novim ponudama, tumačenjima u kojima se teško snaći. Zato je važno razlučivanje koje nije slijepo niti improvizirano; potrebni su duhovni i etički kriteriji; potrebno je čovjeka promatrati u njegovoj cjelovitosti; potrebno je oblikovati razlučivanje, da bi se jačala nada.

4. Svjedoci smo kako prenaplašeno inzistiranje na potrošnji, profitu i kupovanju, može baciti sjenu i na ovo, osobito dragocjeno i darovano predbožićno vrijeme – vrijeme došašća. Umjesto promicanja kulture lijepoga i duhovnoga, čime se čovjek uzdiže i oslobađa, suočavamo se s konzumističkim žrvnjem koji mahnito zarobljava i sve sebi podređuje. Jedna od zadaća odgoja i obrazovanja jest promicanje i prenošenje nacionalne kulturne baštine, unutar koje posebno mjesto zauzimaju tradicionalni običaji povezani s došašćem i Božićem.

Primjećuje se i tendencija da se u nekim našim odgojno-obrazovnim institucijama zazire od nacionalnih i tradicionalnih kršćanskih božićnih simbola i sadržaja, a istodobno se pokušava uvoziti neke druge simbole i sadržaje koji nisu dio naše hrvatske kulturne i kršćanske baštine. Nije li neobično da se u nekim školama i vrtićima u izradi božićnih čestitki, ukrašavanju školskog ambijenta, pripremanju božićnih predstava zazire od kršćanskih simbola; da se zazire od pjevanja hrvatskih tradicionalnih božićnih pjesama?

Božić je oduvijek nadahnjivao dušu hrvatskog naroda; duše naših umjetnika, pjesnika, glazbenika, graditelja, redatelja, glumaca. U djelima posvećenim adventu i Božiću zrcali se zajedništvo, tradicija, vjera, ljubav prema Bogu i čovjeku, želja za promjenom, preobrazbom, čistoćom i skladom. Nisu li to vrijednote koje želimo prenijeti na mlade generacije?

Hrvatski sabor u *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije*, koju je donio 17. listopada 2014. godine, ističe: »Odgovj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnog, kulturnog i nacionalnog identiteta pojedinca. Danas, u doba globalizacije – u kojem je na djelu snažno miješanje različitih kultura, svjetonazora i religija – čovjek treba postati građaninom svijeta, a pri tom sačuvati svoj nacionalni identitet, svoju kulturu, kulturni krajolik, društvenu, moralnu i duhovnu baštinu« (str. 22).

U globaliziranom i pluralnom društvu važno je uvijek iznova pitati kako utemeljiti i njegovati one vrijednote koje vrijede za cijelu društvenu zajednicu? Kako sačuvati temeljne vrijednote koje nisu podvrgnute igri većine i manjine? Odakle nam dolaze temeljne vrijednote? Postoji li jasnoća i konsenzus oko vrijednota koje bi trebala promicati hrvatska škola?

5. Postoji opasnost da se i školu počne percipirati kao instituciju koja bi bila vrijednosno neutralna. Valja jasno istaknuti da nema odgoja i obrazovanja bez vrijednota i da ne postoji obrazovanje koje bi bilo vrijednosno neutralno. I neutralnost može ubrzo postati svojevrsni svjetonazor ili ideologija. Isključivo relativistički pristup, koji bi držao nepotrebnim ili neopravdanim svaku vrijednosnu prosudbu, potpuno je neprikladan i

neprihvatljiv. Na tom tragu treba istaknuti da nema odgoja i obrazovanja bez vrijednota. Bez vrijednota svaka odgojno-obrazovna djelatnost gubi perspektivu te postaje dezorijentirana i nemoćna. U današnjoj Europi sve više se osjeća potreba za etičkom, duhovnom i moralnom perspektivom odgoja i obrazovanja. Stoga, valja naglasiti da se u školi uz pružanje znanja mora odvijati i duhovna, moralna i socijalna formacija.

Smijemo slobodno reći da se vrijednosti pojedinog društva reflektiraju na području odgoja i obrazovanja, a odgojno-obrazovno djelovanje ujedno utječe i na vrijednosti društva. Obrazovanje ima odlučujuću ulogu u oblikovanju i izgradnji društva te razvoja kulture. Važno je da odgojno-obrazovni sustav promiče sve vrijednote, a ne samo one koje osiguravaju materijalni vid ljudske egzistencije. To znači da osim materijalnih, ekonomskih, znanstvenih i tehničkih, u odgojno-obrazovni sustav treba podjednako ugraditi i društvene, estetske, kulturne, duhovne, religiozne i moralne vrijednote.

6. Pitanje identiteta i vrijednota postaje sve hitnijim u aktualnim migracijskim, integracijskim i globalizacijskim procesima. Stvarnost kulturne i religijske različitosti, kao i pojava višekulturnih društvenih struktura uvelike mijenja odnose među ljudima, stavlja pred odgoj i obrazovanje mnoga pitanja s obzirom na dijalog, suživot, međusobno prihvaćanje i uvažavanje. U kulturi isključivanja i odbacivanja, koja sve više zahvaća suvremeno društvo, nameće se imperativ odgoja za osjetljivost, empatiju i milosrđe. Nema budućnosti ni za jednu zemlju, ni za jedan narod, za naš svijet, ako ne budemo solidarni i milosrdni.

Katolička Crkva nalazi se u izvanrednoj godini Božjeg milosrđa, koju je papa Franjo svečano otvorio 8. prosinca ove godine, na svetkovinu Bezgrješnog začeća Blažene Djevice Marije, u kojoj Crkva želi ponajprije živjeti i svjedočiti otajstvo Božjeg milosrđa, koje Bog u izobilju izljuje na svakog čovjeka i cijelo čovječanstvo.

Blagdan Božića progovara o Božjoj nježnosti i milosrđu prema ljudima, osobito onima koji su gurnuti na životnu periferiju. Dok svima vama, poštovane ravnateljice i ravnatelji, kao i svima nazočnima, želim da vas svakoga osobno i vaše najbliže, dotakne i osnaži Božje milosrđe, toplo vam preporučujem da u ovoj godini Božjeg milosrđa u svojim odgojno-obrazovnim institucijama kojima ste na čelu, promičete kulturu nježnosti, empatije, opraštanja i milosrđa, kako bi naša djeca i mladi naučili da bez tih vrijednota nijedna obitelj, vrtić, škola, zajednica, narod i društvo nemaju sigurnu budućnost.

Najsnažnije odgojno sredstvo je svjedočanstvo življenih vrijednota, istinske nade i pozitivnog stava prema životu. Današnje društvo vapi za roditeljima, odgojiteljima, nastavnicima i ravnateljima koji će pomoći djeci i mladima da se pripreme za život, da na život gledaju s povjerenjem i da ga radosno žive.

Svima čestitam Božić i želim da u Novoj godini, u godini Božjeg milosrđa, na svim razinama života u našem hrvatskom društvu budu prepoznatljivi plodovi kulture milosrđa, nježnosti, empatije, razumijevanja i međusobnog prihvaćanja.